

קפו

טז כ"א וְאֶת־הָאִמְרֵי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגְּרָשִׁי וְאֶת־הַיְבוּסִי: וְשָׂרֵי

ב אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לּוֹ וְלֵה שְׂפָתָהּ מִצְרִית וְשָׁמָּה הֵגָר: וְתֹאמַר שָׂרֵי אֶל־
אַבְרָם הִנֵּה־נָא עֲצָרְנִי יְהוָה מִלֶּדֶת בָּא־נָא אֶל־שְׂפָתַי אוּלַי אֲבָנָה מִמֶּנָּה
ג וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרֵי: וַתִּקַּח שָׂרֵי אֵשֶׁת־אַבְרָם אֶת־הַגְּרַם הַמִּצְרִית
שְׂפָתָהּ מִקָּץ עֵשָׂר שָׁנִים לְשֵׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתֵּתֶן אֹתָהּ לְאַבְרָם

אתקני מנה, נקביל אברם למימר שרי: ג. ודברת שרי אשת אברם, ית הגר מצרימא
אמפסה, מסוף עטר שנין, למשב אברם בארעא דקנען, ויהבת ימה, לאברם

רס"ג טז (ב) אולי אבנה, אולי יבנה ביתי ממנה. לקול שרי, דברי שרי. (ג) לו לאשה, להיות לו לאשה.

רמב"ן ישובו וינחלוה, והוסיף והייתי להם לאלהים (שם), שהוא בכבודו ינהיג אותם ולא יהיו בממשלת כוכב ומזל או שר משרי מעלה, כאשר יתבאר עוד בתורה², ואמר הכתוב בפעם הראשונה לזרעך אתן, בלשון עתיד, וכן בשנית, כי עד הנה לא נתנה אליו כולה ולפיכך אמר לו אתננה (לעיל יג יז), אבל בשלישית בשעת הברית אמר לזרעך נתתי, לאמר שיכרות לו ברית על המתנה שכבר נתן לו, וכן בעת המילה כשאמר לאחות עולם אמר לו ונתתי לך בעתיד³, ורש"י כתב לזרעך נתתי, אמירת הגבוה⁴ כמו שהיא עשויה. ואין צורך במקום הזה.

טז (ב) וישמע אברם לקול שרי. לא אמר הכתוב ויעש כן, אבל אמר כי שמע לקול שרי, ירמוז כי אף על פי שאברם מתואר מאד לבנים לא עשה כן בלא רשות שרי, וגם עתה לא נתכון שייבנה הוא מהגר ויהיה זרעו ממנה, אבל כל כוונתו לעשות רצון שרה שתבנה ממנה, שיהיה לה נחת רוח בכני שפחתה, או זכות שתזכה היא לבנים בעבור כן כדברי רבותינו⁵, ואמר עוד ותקח שרי להודיע שלא מהר אברם לדבר עד שלקחה שרי ונתנה בחיקו. והזכיר הכתוב שרי אשת אברם, לאברם אישה, לרמוז כי שרה לא נתיאשה מאברם ולא הרחיקה עצמה מאצלו, כי היא אשתו והוא אישה, אבל רצתה שתהיה גם הגר אשתו, ולכך אמר לו לאשה, שלא תהיה כפלגש רק כאשה נשואה לו. וכל זה מוסר שרה והכבוד שהיא נוהגת בבעלה.

(ג) מקץ עשר שנים, מועד הקבוע לאשה ששהתה עם בעלה יי דישראל ואחמי ליה. 2 עיי' במ' אחרי ית, כה' ד"ה ותטמא. 3 לפי שהוא רמז שיחזור ויתננה להם אף אם יגלו ממנה (טור). 4 ברש"י: של הקב"ה כאילו. 5 ב"ר עא. ז.

טז (ב) אולי אבנה, מגזרת בן, ועוד יתכן שהבן הוא כרמות ראב"ע בניין, והאב כמו היסוד. ובן חסר ה"א⁶, וכן כל חי תאר, או פעל עבר⁷. וישמע אברם. אמר לה כן.

(ג) מקץ עשר שנים, העתיק⁸ קדמוניו ז"ל⁹, שלא ישאה אדם עם אשתו יותר מעשר שנים אם לא תלד. וזה הפסוק הוא כרמות אסמכתא וטוב הוא.

יתר. במקום ישראל בכלל. 6 שהוא מן בנה. 7 וכן חסרה לה"פ במלה חי שהוא מן חי - חיה שהוא צורה של תואר בינוני או נסתר בעבר. 8 קבלו ומסרו כן קורא ראב"ע לחז"ל מעתיקים. ראה הקדמה הדרך השניה. 9 יבמות סו, א.

(כא) ואת האמרי ואת הכנעני, וארץ פלשתים בכלל הכנעני כמו רד"ק שאומר בספר יהושע לכנעני תחשב וגו' (יג, ג).

טז (א) ושרי אשת אברם לא ילדה לו, כמו שאמר: ותהי שרי עקרה (לעיל יא ל) ר"ל כיון שראתה שרי שלא ילדה לאברהם והוא בן שמונים וחמש והיא בת שבעים וחמש חשבה כי אין לה תקוה עוד, אמרה, הנה כי האל אמר לאברהם שיתן לו זרע שיירש הארץ וממני לא יהיה לו זרע עוד כי אני זקנה והבן שיהיה לו מאשה אחרת יהיה לו, טוב לי שאתן לו שפחתי לאשה אולי אבנה ממנה ויהיה לי כבני וטוב לי, משהיה לו בן מאשה אחרת. ולה שפחה מצרית, כי אילו היתה כנענית לא היה לוקח אותה, וזכר שמה לכבוד אברהם.

(ב) ותאמר... עצרני ה' מלדת, כיון שעד כה עצרני מלדת לך אין לי תקוה עוד שיהיה לך בן ממני כי אני זקנה. אבנה. הבן נקרא כן לפי שהוא בנין האב והאם³⁵. אמרה, אם יהיה לך משפחתי בן אחשב אותו כאילו הוא בני ויהיה לי כבן. וישמע אברם, לומר שישר בעיניו הדבר ולא המתין בזה לדבר האל כי חשב כי אחר ששרי בלתי מלדת, מה שיעדו האל לתת לו זרע מהגר יהיה, ואחר שישר הדבר בעיני שרי, ישר גם בעיניו. ואברם לא התפלל על שרה כמו שעשה יצחק, או התפלל ולא נענה, כי רצה האל להראות בה נפלאותיו לאהבת אברהם שתלד בת תשעים.

(ג) ותקח... מקץ עשר שנים, [אמר]³⁶, כי משישבו בארץ כנען 35 וכן בספר השרשים (בנה). [36] השלמתי עיי' שאר כ"י הנו"י.

חזקוני טז (א) ושרי אשת אברם לא ילדה, מקרא זה בא להודיענו שהברית קדמה לזרע, שלא תאמר אין מוקדם ומאוחר, והזרע קודם לברית, לכך נאמר: ושרי אשת אברם לא ילדה. ולה שפחה מצרית. שפחת מלוג היתה והיה חייב במוזנותיה ולא היה רשאי

ספורנו טז (ב) הנה נא עצרני ה' מלדת. אף על פי שאמר לתת לך זרע כאמרו "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (יב ז), לא אמר שיהיה לך אותו הזרע ממני⁴⁰, אולי אבנה ממנה. אולי קנאת הירך⁴¹ תעורר הכח לפעולותיו ויתחזק להשיג זרע. לקול⁴² שרי. נטה לבבו 40 ולא פסקה הצדקת בהכטחת ה'. 41 ע"פ מליצת חז"ל מגילה יג א - "אין אשה מתקנאת אלא בירך חברתה". 42 בלמ"ד, משמע שנטה לבבו והקשיב לדבריה, "בקול" (כבי"ח) היה משמע שציית ועשה כן.

ד אישה לו לאשה: ויבא אל-הגר ותגר ותרא כי הרתה ותקל גברתה
ה בעיניה: ותאמר שרי אל-אברם חמסי עליך אזכי נתתי שפחתי בחיקך

בעלה ליה לאתו: ד. ועל
לנת הגר ועדיאת. נחנת
ארי עדיאת, וקלת רבונתה
בעינתא: ה. נאמרת שרי
לאברם דין לי עלך. אגא יתבית אמתי לך.

קרוש⁷¹ כזה⁷². מקץ עשר שנים, מועד הקבוע לאשה ששהתה רש"י
עשר שנים ולא ילדה לבעלה חייב לישא אחרת⁷³. לשבת אברם
וגו', מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין, לפי שלא
נאמר לו: ואעשך לגוי גדול (לעיל יב ב), עד שיבא לארץ ישראל.
(ד) ויבא אל הגר ותהר, מביאה ראשונה⁷⁴. ותקל גברתה בעיניה,
אמרה: שרי זו אין סתרה כגלויה, מראה עצמה כאילו היא צדקת
ואינה צדקת, שלא זכתה להריון כל השנים הללו, ואני נתעברתי
מביאה ראשונה⁷⁴.

(ה) חמסי עליך, חמס העשוי לי, עליך אני מטיל העונש,
כשהתפללת להקב"ה: מה תתן לי ואנכי הולך ערערי (לעיל טו ב),
לא התפללת אלא עליך, והיה לך להתפלל על שנינו והייתי אני
נפקדת עמך⁷⁵. ועוד דברך אתה חומס ממני⁷⁶ שאתה שומע
ביוני ושותק⁷⁷. ביני וביניך, כל "ביני וביניך" שבמקרא חסר, וזה
מלא, קרי ביה "ובניך" שהכניסה עין הרע כעיבורה של הגר
והפילה עובריה, הוא שהמלאך אומר להגר: הנך הרה (פסוק יא),
והלא כבר הרתה⁷⁸ והוא מבשר לה שתהר, אלא מלמד שהפילה
הריון הראשון.

נתתי שפחתי לאישי (להלן ל. יח). 71 י"ג: נקי וקדוש. 72 כ"ר מה. ג.
73 יבמות סד. א. כ"ר מה. ג. 74 כ"ר מה. ד. 75 כ"ר מה. ה.
76 הדברים שהיה ראוי שידבר אברם עבור שרה להגר שתכבדה חמס וגזול ממנה
שלא ידבר עבודה (פי' מהרז"ו, כ"ר מה. ה). 77 כאלו הסכמת להוציאה מכלל
שפחה להיות גבירה. ולזה השיב לה: הנה שפחתך, והיא בידך להוכיחה ומעולם לא
שבתיה עולה (מדרשי התורה לר' שלמה אסתרוק). 78 "הלא כבר הרתה" —

(ד) ותקל. הנח הנעלם¹⁰ אשר בין האות המשרת ואות השרש¹¹ ראב"ע
תחת הדגש הנתון להתכלע אות הכפל והוא מבנין נפעל¹².

10 הצירה נקרא כאלו נמשכה אחריו יורד נחה ונעלמה — נח נעלם, נסתה.
11 בין התי' של נוכח והקי' של השרש קלל. 12 הצירה בא במקום הדגש הבא
במקום האות הנבלעת. אך במקרה שלט לא במקום הכפל אלא במקום הני' של נפעל.

המתנה עוד עשר שנים כי חשבה כי שם יתן לאברהם בן ממנה, רד"ק
כי כן אמר לו לך לך מארצך ואחר כן ואעשך לגוי גדול, כיון
ששהתה עשר שנים ולא ילדה, אמרה כבר זקנה אני עוד אין תקוה
שיהיה לו בן ממני, אתן לו שפחתי. ואמרו רבותי ז"ל³⁷ נשא
אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי לבטל וירציא
ויתן כתובה שמא לא זכה לזנות ממנה, ואף על פי שאין ראייה
לדבר זכר לדבר מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען. ללמדך
שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין, וזה לטעם שזכרנו.
(ד) ויבא... ותקל גברתה, חשבה כי מאחר שזרע אברם יהיה
ממנה, כי תהיה גבירה ולא היתה חוששת למצות שרי גבירתה
לאשר תצוה.

(ה) ותאמר חמסי עליך, החמס שאני לוקחת משפחתי, עליך הוא,
כי אני לטובתך נתכוונתי שנתתיה לך כדי שיהיה לך זרע ממנה,
ועתה נקלותי בעיניה ואתה לא תחוש ולא תייסר אותה ואני
לכבודך איני רוצה לרדותה. ישפט ה', ואמרו רבותי ז"ל³⁸ כל
המוסר דין על חברו הוא נענש תחילה, דכתיב ויבא אברהם לספד
לשרה ולבכתה (להלן כג ב). וזה אמרו בדברים שאין לקרא חמס

37 יבמות סד. א. 38 ר"ה טו. ב.

ר"ח טז (ה) ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך. פירש חמסי עליך כי
החמס כסה הכתוב והמלאך¹ גלה אותו. וענין "חמסי" כי שרה
היתה משתעבדת בהגר והיתה כפופה אליה, ואברהם אמר לה²
כי הוא עון פלילי לענותה, ומנעה עצמה מלהשתעבד בה, ועתה
נתאמרה³ אליה, ועל כן אמרה: ישפוט, אם כדברי שאני
משתעבדת, או כדברייך. ועל זה נקוד, כי אין זה המשפט נאמר
להרע לו⁴. והמלאך אמר הדין עמה⁵: שוכי אל גברתך והתעני'
כמו שהיית עושה ככתחלה (דרשות אבן שועיב).

1 אמר כן כשאמר אל הגר: שוכי אל גברתך והתעני תחת ידי (פסוק ט). הוא גילה
מהות ענין "חמסי" שאמרה שרה. 2 ע"י רמב"ן ורד"ק לפסוק 3. התרומה —
על שרה. מלשון: וה' האמירך היום (דברים כו. יח) — לשון גדולה. 4 לאברהם,
אלא רק שהמקום יכיר עם מי הוא הצדק, ולפיכך באה הנקודה כדי להוציא ממשמעות
הכתוב הגזילה שלא אמרה "ישפוט" בהוראת עונש אלא בתוראת הכרעה. כן נ"ל כוונת
רבנו. 5 בדרשות אבן שועיב, דפוס קראקא (דף וא"ו ע"ג) הגרסא היא: "עמך".
— ויש לקיים גם גרסא ההיא, שהרי שרה היא שאמרה: "ישפוט ה'", ועל זה אמר
המלאך: הדין "עמך", היינו עם שרה. — ואולי נ"ל: "הדין עמך" היינו עם הגר,
שהמלאך אמר לה: אמת הוא מה שאמרת שהיא נוהגת עליך מנהג גברת, אבל כן הגזירה
שוכי אל גברתך וגו' (פסוק ט).

שנים ולא ילדה חייב לישא אחרת. לשבת אברם בארץ כנען, מגיד
שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין, לפי שלא נאמר לו
ואעשך לגוי גדול עד שבא לארץ ישראל, לשון רש"י. והטעם
הזה איננו יפה⁶ שישבת חוצה לארץ הלכה פסוקה היא שאינה
עולה לשום אדם בעולם⁷, ומשנה ששנינו בה⁸ בכל אדם היא.

6 שמש"י שמע דוקא לאברהם אין ישיבת חו"ל עולה לו שלא הוכחט תחלה, אבל
לשאר כל אדם עולה, וזה אינו שהלכה פסוקה וכו' (טור). 7 אף שאינו מטעם ואעשך
לגוי גדול, וא"כ למא תלה רש"י בראשון לגוי גדול (שם). 8 יבמות סד. א.

טז (ד) ותקל גבירתה, גבירתה ב', כענין שפחה אל יד גבירתה
(תהלים קכג ב) לומר, ויאמר אברם אל שרי הנה שפחתך בידך,
כלומר היא שפחתך ולא שפחתי, שכבר שחררתי אותה, ואין
שפחות אחר שפחות, כדאייתא בקידושין¹ שאין אדם יכול למכור
את בתו לשפחות אחר שפחות דכתיב לא (יוכל) [ימשול]
למוכרה בכגדו בה (שמות כא ח), כיון שבגד בה, שוב אינו רשאי
למוכרה, כ"ש שאין שפחות אחר גבירות. כך ישראל מבקשים
רחמים, הואיל שכבר (נ)עשית אותנו בני חורין אל תתנינו בידי
גוים שנצטרך להיות להם משועבדים, וזהו שכת' כענין שפחה
אל יד גבירתה.

י. א.

חזקוני למוכרה⁹³. ושמה הגר, כשמסר פרעה את בתו לשרה אמר לה
בתי היא אגורך⁹³ ולכן נקראת "הגר".

(ה) חמסי, שעושה לי שפחתי הגר, שאינה רוצה לשמשני. עליך,
93 כ"ר מה. ב.

סמורנו שיהיה דעתה אמתי לפיכך קיבל דבריה, לא להתענג במשגל
האשה⁴³.

(ה) חמסי עליך, שהיה לך לגעור בה אחרי שהיא אשתך ומקילה
אותי מפני שהתעברה ממך.

43 רמב"ן.

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף סד עמוד א

מלמד, שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל, הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד, וזה לא עסק בפריה ורביה, לא נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל? אבא חנן אמר משום רבי אליעזר: חייב מיתה, שנאמר: אובנים לא היו להם, הא היו להם בנים לא מתו. אחרים אומרים: גורם לשכינה שתסתלק מישראל, שנאמר: בלהיות לך לאלהים ולזרעך אחריו, בזמן שזרעך אחריו - שכינה שורה, אין זרעך אחריו - על מי שורה? על העצים ועל האבנים?
מתני': נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה - אינו רשאי לכטל. גירשה - מותרת לינשא לאחר, ורשאי השני לשהות עמה י' שנים. ואם הפילה - מונה משעה שהפילה.

גמ'. ת"ר. נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה - יוציא ויתן כתובה, שמא לא זכה להבנות ממנה. אע"פ שאין ראייה לדבר - זכר לדבר: גמקן עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען - ללמדך, שאין ישיבת ח'ל עולה לו מן המנין. לפיכך, חלה הוא או שחלתה היא, או שניהם חבושים בבית האסורים - אין עולין לו מן המנין. א"ל רבא לרב נחמן: ולילף מיצחק, דכתיב: וינה יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה וגו', וכתיב: ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם! א"ל: יצחק עקור היה. א"ה, אברהם נמי עקור היה! הוא מיבעי ליה לכדר' חייא בר אבא, דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: למה נמנו שנותיו של ישמעאל? כדי לייחס בהן שנותיו של יעקב. אמר רבי יצחק: יצחק אבינו עקור היה, שנאמר: ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו, על אשתו לא נאמר אלא לנכח, מלמד ששניהם עקורים היו. א"ה, ויעתר לו - ויעתר להם מיבעי ליה! לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע. א"ר יצחק: מפני מה היו אבותינו עקורים? מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. א"ר יצחק: למה נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר? מה עתר זה מהפך התבואה ממקום למקום, כך תפלתן של צדיקים מהפכת מדותיו של הקב"ה ממתן רגזנות למדת רחמנות. אמר רבי אמי: אברהם ושרה טומטמין היו, שנאמר: זהביטן אל צור

דברים רבה (וילנא) פרשת ראה ד

פרשת ראה

א הלכה אדם מישראל מהו שיהא מותר לו לקרות התוכחות בקריות הרבה כך שנו חכמים אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולם, למדונו רבותינו למה אין מפסיקין בקללות אמר רבי חייא בר גמדא לפי שכתוב (משלי ג) מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו אל תעש את התוכחות קוצץ קוצץ אלא אחד קורא את כולם, ד"א למה אין מפסיקין בקללות א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר הקב"ה אני כתבתי על כבודי (תהלים צא) עמו אנכי בצרה אין שורת הדין שיהיו בני מתקללין ואני מתברך כיצד אם יקראו את התוכחות קריות הרבה אין קרוי וקרוי שאין מברך ב"פ = ב"פ פעמים = לפנייה ולאחריה אלא אחד קורא את כולם רבנן אמרי אמר הקב"ה לא לרעתם נתתי להם ברכות וקללות אלא להודיען איזו דרך טובה שיבחרו אותה כדי שיטלו שכר מנין ממה שקרינן בענין ראה אנכי נתן לפניכם וגו'.

ב זש"ה (ירמיה ג) שמעו והאזינו אל תגבהו וגו' א"ר תנחומא אמר הקב"ה שמעו לד' ואל תדברו גבוהות כי ה' דבר והיכן דבר (משלי טז) תועבת ה' כל גבה לב, ד"א שמעו לד' ואל תגביה את אזניך משמוע דברי תורה כי ה' דבר והיכן דבר (שם /משלי/ כח) מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה, ד"א שמעו לד' והאזינו לד' מהו ואל תגבהו אל תגבהו את הטובה מלבוא בעולם כי ה' דבר והיכן דבר (ישעיה א) אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו כי פי ה' דבר, מהו אם תאבו ושמעתם וגו' א"ר אלעזר הסייף והספר ירדו כרוכים מן השמים, אמר להן אם תעשו מה שכתוב בספר הזה אתם ניצולים מן הסייף הזה ואם לא תעשו אתם נהרגים בסייף הזה, ד"א אם תאבו ושמעתם א"ר לוי למה ל' לעבד שאמר לו רבו הרי מונייק של זהב ואם לאו הרי כבלים של ברזל, כך אמר הקב"ה לישראל אם עשיתם את רצוני הרי הטוב והברכה ואם לאו הרי הקללה הרי שתי דרכים לפניכם ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה.

ג ד"א ראה אנכי א"ר אלעזר משאמר הקב"ה הדבר הזה בסיני באותה שעה (איכה ג) מפי עליון לא תצא הרעות והטוב אלא מאיליה, הרעה באה על עושי הרעה והטובה באה על עושי הטובה, ד"א א"ר חגי ולא עוד שנתתי לכם שני דרכים אלא שנכנסתי לפניכם משורת הדין ואמרתי לכם ובחרת בחיים.

ד ד"א מה כתיב למעלה מן הענין [יא, כב] כי אם שמור תשמרון וגו', מהו את כל המצוה הזאת א"ר לוי זו קריאת שמע רבנן אמרי זו השבת שהיא שקולה כנגד כל המצוות שבתורה, ד"א כי אם שמור תשמרון אמר בר קפרא הנפש והתורה נמשלה בנר הנפש דכתיב (משלי כ) נר ה' נשמת אדם והתורה דכתיב (שם /משלי ו') כי נר מצוה ותורה אור אמר הקב"ה לאדם הזה נרי בידך ונרך בידי נרי בידך זו התורה ונרך בידי זו הנפש אם שמרת את נרי אני משמר את נרך ואם כבית את נרי אני מכבה את נרך מנין דכתיב רק השמר לך ושמר נפשך מאד הוי כי אם שמור תשמרון, ד"א אמר ר"ש למה הדבר דומה לשני בני אדם אחד היה לו כרם בגליל ואחד וכו' כך אמר הקב"ה לאדם תורתך בידך ונפשך בידי אם שמרת את שלי אני משמר את שלך אם אבדת את שלי אני מאבד את שלך הוי כי אם שמור תשמרון, ד"א א"ר יהודה בר סימא אם שמרת מאתים וארבעים ושמנה וכו' עד נשברה, ד"א מהו כי אם שמור תשמרון אמר הקב"ה אם שמרתם דברי תורה אני משמר אתכם מן המזיקין א"ר אבא בר זעירא אין בית רובע בחללו של עולם שאין בו כמה אלפים מזיקין וכל אחד פורמא נתונה בפניו שלא יביט באדם ויזיק ובשעה שעונותיו של אדם גורמין מעביר פורמא מפניו והוא מסתכל בו ומזיקו מנין שנאמר (תהלים נה) פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו' אימתי כי ברבים היו עמדי ומי הם אלו המלאכים שהם משמרין את האדם אמר רבי יהושע בן לוי אוקוניא מהלכת לפני האדם והכרוזות כרוזין לפניו ומה הן אומרים תנו מקום לאיקונין של הקב"ה ראה כמה שומרין משמרין אותך אימתי בשעה שאת משמר דברי תורה הרי נתתי לפניך שני דרכים ברכה וקללה, ברכה אם תשמעו לדברי, קללה אם לא תשמעו לדברי.

ה אמר הקב"ה שמעו לי שאין אדם שומע לי ומפסיד רבנין אמרין את מוצא יש שומע [לאשתו] ומפסיד ויש שומע [לאשתו] ומשתכר כיצד אדה"ר = אדם הראשון = שמע לאשתו והפסיד מנין שנאמר (בראשית ג) ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך א"ר יצחק למה ל' למלך שאמר לעבדו אל תטעום דבר עד שאבא מן המרחץ אמרה לו אשתו טעום את התבשיל הזה שלא יהא מבקש ליתן לתוכו או מלח או מוריים בא המלך ומצאו מטעם בשפתותיו אמר לו המלך לא אמרתי לך אל תאכל ואכלת, אמר ליה, מרי, שפחתך נתנה לי אמר ליה המלך ולשפחתי שמעת יותר ממני, כך אמר לו הקב"ה לאדם ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו מה עשתה חוה האכילה אותו א"ר אבין לא בקשה אלא לבכות ולילל עליו בקולה ואכל ממנו שכך כתיב לקול אשתך לדברי אשתך אין כתיב כאן אלא לקול אשתך אמר לו הקב"ה המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת אמר ליה מרי הרי שפחתך נתנה לי, מנין שנאמר ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל א"ל ולחזה שמעת יותר ממני מיד נטרד שנאמר (שם /בראשית ג') ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים הרי ששמע לאשתו והפסיד, ויש ששמע לאשתו ונשתכר זה אברהם מניין שנא' (שם /בראשית/ טז) ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני ה' מלדת בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברם לקול שרי א"ר שמואל בר נחמן למה ל' למי שנולד לו בן ראה אותו איסטרוולוגוס אחד אמר זה הנער עתיד להיות ארכי ליסטים צריך הוא לאביו להשליכו שמע אביו אמר לבני אני משליך שמע אביו של אותו איסטרוולוגוס אמר כל מה שאמר לכם בני שמעו לו כך ראתה שרה לישמעאל יוצא לתרבות רעה והיתה אומרת לו לאברהם גרש את האמה הזאת ואת בנה והרע לו נגלה עליו הקב"ה א"ל אל ירע בעיניך

טען ואמר: "ולא ידעתי למה יכתוב הרב הדברים הנדחים בגמרא (יבמות עא. ברש"י), שהרי הקשו על זה: 'והני מולין ניהו? והתנן (גדרים לא ב) 'הגדר מן הערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי אומות העולם, שנאמר (ירמיהו ט, כה): 'כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב', והעמידו הכתוב בגר שמל ולא טבל'. ונראה לי שאינה טענה, שאם כן הקושיא הזאת נופלת גם להרמב"ם ז"ל שכתב בפרק תשיעי מהלכות קרבן פסח (רמב"ם הל' קרבן פסח ט, ט): "ואין מאכילין ממנו לגוי אפילו גר תושב או שכיר, שנאמר: תושב ושכיר לא יאכל בו" דעל כרחק במהול קמיירי, דאם לא כן תושב ושכיר למה לי, השתא ישראל ערל לא אכיל, גוי מיבעיא, הרי שגם הוא פסק בערבי מהול ובגבעוני מהול כדרב שמעיא אליבא דרבי עקיבא וכדדברי יצחק במכילתא, ולא כפי המסקנא שהעמידו בגמרא בגר שמל ולא טבל. וכן כתב גם הסמ"ג (סמ"ג לאוין שנ"ד) בסיומן שנ"ד: "שלא יאכל תושב ושכיר בפסח, שנאמר 'תושב ושכיר לא יאכל בו'. ותניא במכילתא: 'תושב - זה גר תושב, שכיר - זה הגוי', ואמר שם רבי יצחק: "למה נאמרו, והלא כתיב 'כל ערל לא יאכל בו וכל בן נכר לא יאכל בו', אלא בערבי מהול ובגבעוני מהול, שאינו ערל וגם שומר שבע מצות". ואלו נדחו דברי רבי שמעיא ודברי רבי יצחק במכילתא, איך פסקו כדבריהם, אלא על כרחק לומר שהם סוברים שרבי שמעיא שאמר לאתווי ערבי מהול ובגבעוני מהול, כשהקשו לו "והני מולין ניהו, והתנן" כו' אלמא אף על גב דמהולין הן, לא יצאו מכלל ערלים. חזר ותרץ דקרא ד'תושב ושכיר', דמיירי בערבי מהול ובגבעוני מהול הוא, כגון שבאו להתגייר וקבלו עליהם עול מצות ועדיין לא טבלו, דהשתא לא מיקרו ערלים אף על פי שלא נמולו לשם גרות, דסגי להו במילה שנמולו בגיותן כאילו נמולו עכשו ואינן צריכין להטיף מהם דם ברית, דדייק מההיא דפרק ר' אליעזר דמילה (שבת קלה א). דאמר שמעולם לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על נולד כשהוא מהול שצריך להטיף. על מה נחלקו, על הגר שנתגייר כשהוא מהול. משמע דיותר יש להצריך הטפה לנולד מהול מלנתגייר מהול.

ואם כן לקמן דפסיק רב הלכה כתנא קמא דאמר בעלמא כשהוא מהול אין צריך להטיף, כל שכן בערל שנתגייר כשהוא מהול שאין צריך להטיף. והוא הדין נמי בגר דעלמא שמל ולא טבל, אלא משום דמתחלה היה סובר רבי שמעיא דאותה מילה שמלו בגיותן אף על פי שמחזיקין תמיד בגיותן, יצאו מכלל ערלים, הוכרח לקיים דבריו הראשונים, כגון שבאו אחר כך להתגייר, אבל הוא הדין נמי בשאר גייים, שלא היו נמולים, ובאו להתגייר, ומלו ולא טבלו. וכן ממה שכתב הרמב"ם ז"ל (רמב"ם הלכות מילה ג, ג): "גר שמל ונתגייר כשמיטיפין ממנו דם ברית, אינן צריכין ברכה", משמע דרפייא בידיה אם צריך הטפה אם לא, לפיכך פסק שמיטיפין ואין מברכין. ואם כן סלקא דעתך אמינא, כיון שיצאו מכלל ערלים אף על פי שעדיין לא טבלו, וגר שמל ולא טבל לאו שמייה גר, שיהא מותר להאכילו פסח, קא משמע לן.

אך קשה, דבשלמא לרב שמעיא דסבירא לי מעיקרא דנמולו בגיותן ועדיין מחזיקין בגיותן הו נמולין, היינו דנקט ערבי מהול ובגבעוני מהול, משום דדרך למול בגיותן, לפי שהן מבני קטורה, שהן מחזיקין במילה, כדגרסינן בפרק ארבע מיתות (סנהדרין נט ב): "אלא מעתה בני קטורה לא לחייב". ומשהקשו לו "והתנן: הגדר מן הערלים" כו', הוצרך להחזיק דבריו הראשונים שאמר בערבי מהול ובגבעוני מהול, ואמר שבאו להתגייר ולא טבלו, אבל הוא הדין נמי בגר דעלמא שמל ולא טבל, אלא הבריתא של מכילתא אם בגר שבא להתגייר ומל ולא טבל קמיירי, מאי טעמא נקט בלישנה ערבי מהול ובגבעוני מהול. לכן היותר נראה לי בזה לומר, דהא דפריך בגמרא: "והני מולין ניהו? והתנן: הגדר מן הערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי גייים", לא קשיא ולא מידי, דשאני נדרים דאין הולכין בהן אלא אחר לשון בני אדם, וכיון דלשון בני אדם הוא לקרא הגוים ערלים, אף על פי שהן מולין, אסור במולי גייים, אבל באכילת הפסח דלאו בתר לשון אדם אזלינן, דאי ערל הוא לא שנא ישראל ולא שנא גוי, לא יאכל בו, ואי נמול הוא לא שנא ישראל לא שנא גוי אוכל בו, סלקא דעתך אמינא שאם היה ערבי מהול ובגבעוני מהול שיאכל בו, תלמוד לומר "תושב ושכיר" להביא ערבי מהול ובגבעוני מהול, שאף על פי שהוא גר תושב או שכיר, שלא יאכל בו, דאי לא תימא הכי, הא דכתב קרא "וכל ערל לא יאכל בו" בישראל למה, הא תנן: הגדר מן הערלים מותר בערלי ישראל, דאפילו ערלי ישראל מולין איקרו, וליכול, אלא על כרחק לומר דדוקא גבי נדרים הולכים אחר לשון בני אדם, אבל לגבי אכילת פסח לא, ואם כן מנדרים לפסח לא קשיא ולא מידי. והדברים שאמר רב שמעיא מתחלה בערבי מהול ובגבעוני מהול לא נדחו כלל, אלא בקיומם הם עומדים. והא דמשני "לאיתווי גר שמל ולא טבל", רבותא בעלמא קאמר, דאפילו אם תמצא לומר דגבי אכילת פסח נמי הולכין בו אחר לשון בני אדם, כמו גבי נדרים, אפילו הכי מצינן לשנויי בגר שמל ולא טבל. וכהאי גוונא אשכחן בפרק (הערל) [הבא על יבמתו] (יבמות סד א) גבי מי ששהה עשר שנים ולא ילדה שצריך לישא אשה אחרת, והביאו רביה מאברהם, דכתיב ביה (בראשית טז, ג): "מקץ עשר שנים לשבת אברהם בארץ". ופריך התם ונילף מיצחק דכתיב ביה (בראשית כה, ב): "ויהי יצחק בן ארבעים שנים בקחתו את רבקה" וכתוב (בראשית כה, כ): "ויצחק בן שישים שנה בלדת אותם". אף על גב דגבי יצחק נמי אינם אלא עשר, שהרי בת שלש שנים היתה כשנשאה, והמתין לה עשר שנים שתהא ראויה להריון, ועוד עשר שנים כאביו, ואפילו הכי תרצו ואמרו: "שאני יצחק דעקור הוה". ועל כרחק לומר דלא אמרי זה אלא לרבותא בעלמא, דאפילו אם נאמר שנשאה גדולה והמתין לה עשרים שנה, שאני יצחק דעקור הוה, ולכן לא פירש רש"י גבי יצחק בן שישים שנה מה שתרצו בגמרא דהמתין לה עשרים שנה משום דעקור הוה, אלא פירש (בראשית כה, כ): "עשר שנה המתין לה משנשאה עד שנעשית בת ל"ג שנה - ראויה להריון. ועשר שנים צפה והמתין לה, כמו שעשה אביו לשרה, כיון שלא נתעברה ידע שהיא עקרה".

(מו) בבית אחד יאכל בחבורה אחת. במכילתא, וכן תרגמו אנקלוס. אבל שיהיו כל הנמנים בו ממשפחה אחת, כמו בפסח מצרים אין קפידא, דדוקא פסח מצרים נוהג במשפחות, כדכתיב (פסוק ג): "שה לבית אבות" וצאן למשפחותיכם" (פסוק כא), אבל פסח זורות אפילו בערבוביא, כדכתיב (פסוק מז) "כל עדת ישראל יעשו אותה", כדלקמן: